

РОЗДІЛ IV ЦІННІСНИЙ ДИСКУРС: ВАРІАТИВНІСТЬ КОНЦЕПЦІЙ

УДК 94 : 331 + 316.752 (4)

Вітер В. І.

ГІДНА ПРАЦЯ ЯК ЄВРОПЕЙСЬКА ЦІННІСТЬ

В статті досліджено поняття європейських цінностей; проаналізовано вплив четвертої промислової революції на ринок праці та зроблено висновок про зародження в Європі нової цінності «гідна праця»; розглянуто сучасні методики дослідження соціокультурних цінностей. Доведено, що важливими шляхами євроінтеграції України виступають гідна праця та високі життєві стандарти, сприйняття базових європейських цінностей українським суспільством.

Ключові слова: європейські цінності, гідна праця, життєві стандарти, четверта промислова революція, «інтелектуалізація праці», безробіття, ринок праці, соціальна держава.

Вітер В. И. Достойный труд как европейская ценность. В статье исследовано понятие европейских ценностей; проанализировано влияние четвертой промышленной революции на рынок труда и сделан вывод о зародении в Европе новой ценности «достойный труд»; рассмотрены современные методики исследования социокультурных ценностей. Доказано, что важными путями евроинтеграции Украины выступают достойный труд и высокие жизненные стандарты, восприятие базовых европейских ценностей украинским обществом.

Ключевые слова: европейские ценности, достойный труд, жизненные стандарты, четвертая промышленная революция, интеллектуализация труда, безработица, рынок труда, социальное государство.

Volodymyr Viter. Decent work as a European value. The article deals with the concept of European values; the influence of the fourth industrial revolution on the labor market was analyzed and the conclusion was reached about the emergence in Europe of a new value of «decent work»; modern methods of research of socio-cultural values are considered. It is proved that the important ways of Ukraine's European integration are decent work and high living standards, the perception of basic European values by Ukrainian society has been acknowledged.

Keywords: European values, decent work, living standards, the fourth industrial revolution, intellectualization of labor, unemployment, labor market, social state.

Сьогодні в Україні інтенсивно формується європейський світогляд, що підтверджується її намірами інтегруватися до Європейського Союзу, проголошеними в багатьох документах Уряду. Українським громадянам імпонують європейські, загальнолюдські, або демократичні, цінності, які виступають орієнтирами бажаних суспільних трансформацій. У

Посланні Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році» від 7 вересня 2017 р. говорить: «У країні сформувався креативний постіндустріальний клас носіїв європейських цінностей свободи, відповідальності, активності... Наш сценарій – оптимістичний, і назва цьому сценарію: «Успішна європейська Україна успішних українців» [1]. Саме сприйняття європейських цінностей всім українським суспільством сприяє розумінню важливості приналежності України до європейської сім'ї народів.

Вивченню й аналізу проблематики європейських цінностей присвячені праці таких дослідників, як Н. А. Амельченко, О. М. Балакірева, Є. І. Головаха, А. П. Горбачик, Я. М. Костюченко, А. І. Кудряченко, Н. І. Литвиненко, Т. О. Метельова, Н. В. Паніна, А. Н. Пилипенко, В. В. Солошенко та інші. Серед відомих зарубіжних дослідників соціокультурних цінностей – Р. Інглхарт, Р. Хоуз, Г. Хофстед, Ш. Шварц та інші.

Проте система європейських цінностей не повністю досліджена. Сьогодні найважливішою цінністю європейців стає гідна праця. Отже мета статті – розглянути гідну працю як європейську цінність.

Засади економічної політики об'єднаної Європи втілено в чотирьох пріоритетних принципах свободи: свобода пересування людей, товарів, капіталів і послуг. Ці принципи-цінності деталізуються в наступних правах: право на працю (тобто на такий заробіток, який гарантуватиме достатній рівень життя для робітників і членів їх сімей) та належні їй умови, право на вільне обрання професії та місця проживання, право на житло, охорону здоров'я, освіту, соціальне забезпечення, право дітей, підлітків, жінок, інвалідів на особливий соціальний захист, право на екологічну безпеку [2]. По суті це права людини, які проголошені в Європейській соціальній хартії. Впровадження в європейських країнах соціальних прав привело до створення соціальної держави, яка забезпечує фундаментальні та політичні права і свободи людей та надає якісно нові можливості для гідного існування громадян.

Європейські цінності – це загальнолюдські принципи і норми життєдіяльності людини, суспільства й держави. Важливо, що в європейському житті існує повага та прагнення до повного дотримання цих цінностей. Основними нормами і принципами функціонування європейської спільноти є: мир, гуманізм, терпимість і демократія, верховенство права, рівні умови для всіх, побудова суспільства турботи й справедливості, повага до себе та інших [3]. Загальні фундаментальні цінності європейської соціальної моделі сформулював комісар

Єврокомісії з питань зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей В. Шпідла: «Прихильність демократії, відмова від будь-яких форм дискримінації, загальний доступ до освіти, високоякісна і загальнодоступна охорона здоров'я, гендерна рівність, солідарність і справедливість, визнання ролі соціальних партнерів та соціального діалогу» [4]. Ці базові цінності повинні поділятися усіма державами Євросоюзу незалежно від національних особливостей їх соціальних моделей.

Цінності є ядром культури кожного народу, нації, суспільства. Починаючи з 70-х рр. XX ст. у світі проводяться дослідження соціокультурних цінностей як основи ментальності за методиками Р. Інглхарта, Р. Хоуза, Г. Хофстеда, Ш. Шварца, що охоплюють міжнародні проекти WVS (World Values Survey – «Дослідження цінностей світу»), ESS (European Social Survey – «Європейське соціальне дослідження») та інші.

WVS – це глобальний дослідницький проект, який досліджує цінності й переконання людей, їх стабільність або зміни в часі та їхній вплив на соціальний розвиток суспільства в різних країнах. З 1981 р. по 2014 р. проведено 6 хвиль опитувань, які охопили 90% населення світу, сьома хвиля WVS була розпочата в 2017 р. і триває до 2019 р. Проект соціологічного моніторингу ESS у державах Європи відкрив реальну можливість порівняння особливостей показників способу життя та масової свідомості людей, сучасних демократичних цінностей. ESS проводиться з 2001 р. методом опитування населення (остання восьма хвиля – 2016 р.).

Більшість досліджень базувалася на порівнянні національної ментальності однієї країни з аналогічними показниками інших країн. В результаті визначалась близькість або віддаленість ментальних моделей різних держав, що давало можливість зробити висновок про доцільність переносу на національний ґрунт різних зарубіжних інститутів. Крім цього, практика таких досліджень дозволила зрозуміти зв'язок між цінностями й моделями соціально-економічного устрою окремих країн світу [5].

Сучасний нідерландський дослідник Г. Хофстед вважає, що цінності знаходяться на найглибшому рівні серед важелів прийняття рішень, бо саме вони визначають ідеологічні переконання індивідів та мотивацію їх вчинків. Саме до цінностей, на думку відомого американського соціолога Т. Парсонса, звертаються люди для остаточного обґрунтування своїх дій [2].

В основі економічного та соціального процвітання Європи лежить, перш за все, культура, цивілізація та гідна праця європейців. Саме Європа створила сучасний світ таким, яким він є, саме тут були закладені основи сучасного державництва, громадянського суспільства, ефективної ринкової економіки, системи соціальної справедливості [6]. Розвиток держави значною мірою пов'язаний з тим, хто в ній живе, які цінності пропагує суспільство, які орієнтири є наріжним каменем.

За умов нової економіки, постіндустріального суспільства гідна праця стала для європейця безумовною цінністю. Праця для людини є джерелом одержання доходу, засобів до існування й розвитку, вона має суспільне значення, є основою особистої гідності людини. Справжнє багатство в суспільстві формується у праці.

Згідно концепції Міжнародної організації праці, гідна праця визначається як продуктивна праця, яка одночасно є вільною, безпечною, справедливо оплачуваною, розвиваючою й такою, що не принижує гідність людини [7, 8]; вона засновується на реалізації «чотирьох головних стратегічних цілей: втілення в життя основоположних прав у сфері праці; розширення можливостей зайнятості та отримання доходу; вдосконалення систем соціального захисту; зміцнення соціального діалогу» [9]. Забезпечення гідної праці – один з головних напрямів діяльності у сфері праці та соціальної політики.

За сучасних умов праця стає більш складною, творчою, концентрується у сфері високих технологій. Зміни у праці відбуваються через появу нових професій і спеціальностей, через запровадження інноваційних форм і видів зайнятості, нових форм організації праці. Сучасний розвиток постіндустріальної економіки вимагає праці, для якої характерні більш інтелектуальні функції, тобто відбувається «інтелектуалізація праці», яка базується на широкому використанні знань, підвищуються вимоги до рівня компетентності працюючих.

На Всесвітньому Економічному Форумі в Давосі (2016 р.) було зазначено, що у світі розпочалася четверта промислова революція, яка вже почала впливати на всі сторони життя людей. Передбачається, що вона вплине на ринок праці за такими трендами: збільшить кількість робочих місць кращої якості, забезпечених соціальним пакетом; призведе до ліквідації багатьох існуючих спеціальностей; підвищить вимоги до рівня кваліфікації працюючих на нових робочих місцях; посилить роль індивідуальних якостей працівників, їх компетенцій у сфері іновачій; потребуватиме перепідготовки працюючих за новими професіями; збільшить розміри інвестицій для створення нових робочих

місць; посилює вимоги адаптації системи освіти до потреб глобалізованого ринку праці; підвищує залежність зростання заробітної плати від росту продуктивності праці; посилює соціальний захист працюючих та дотримання їх соціальних прав. Всі ці зміни на ринку праці створюють нові можливості для людини, що, своєю чергою, позитивно вплине на соціально-економічний розвиток людства за умов глобалізації [10].

В той же час існують й негативні наслідки. Четверта промислова революція, вочевидь, поширить безробіття, викликане технологічними змінами в структурі виробництва; посилює навантаження на навколишнє середовище, екологію. Але ці тенденції є досить умовними через наявність в розвинених країнах світу ефективних систем соціального захисту населення, що передбачають страхування на випадок безробіття. Високі вимоги до екології постійно контролюються державою й громадянським суспільством.

Наразі в нашій країні формується нова соціально-економічна система, яка передбачає чітку орієнтацію на європейську шкалу цінностей, на значні ціннісні досягнення українського народу, на моральне оздоровлення суспільства, зростання значення культури громадянського суспільства [11]. І це дає певну надію. Адже Україна не зможе інтегруватися до Європи, доки українське суспільство не почне інтегруватися в європейську систему цінностей, доки всі українці не почнуть такі цінності поділяти й сповідувати. Досвід країн Східної Європи показує, що вони досягли успіху у своїх реформах не тільки тому, що щиро хотіли повернутися до європейської родини, а тому, що приєдналися до європейських цінностей [6].

Отже, сьогодні європейські соціальні держави будують свої суспільства на основі багатьох спільних цінностей, які допомагають об'єднувати європейські народи. Серед цих цінностей – гідна праця та європейські стандарти життя. Включення гідної праці в систему загальноєвропейських цінностей – це вимога сьогодення, яка мотивується не тільки гуманітарними уявленнями про необхідність поваги до прав працюючої людини, але й економічними причинами, необхідністю підтримання мотивації творчої активності й креативності у сфері технологічних іновачій на рівні «індустрії-4». Сьогодні спостерігаються серйозні зміни в області ціннісних орієнтацій в суспільстві в цілому, в тому числі – стосовно трудової діяльності. Якщо такі цінності віддаляються від норм і цінностей соціальної держави, посилюється небезпечна тенденція щодо основ соціально-

економічного життя суспільства. Тому так важливо розглядати гідну працю як складову системи європейських цінностей.

Використані джерела та література:

1. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році» 7 вересня 2017 року [Електронний ресурс]. URL: [http://www.president.gov.ua/news/ poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-ukrayini-pr-43086](http://www.president.gov.ua/news/poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-ukrayini-pr-43086)
2. Амелеченко Н. Цінності об'єднаної Європи. К.: ГО «Лабораторія заководавчих ініціатив», 2013. 42 с.
3. Європейські цінності [Електронний ресурс]. URL: http://biblioteka-turgeneva.edu.kh.ua/vse_pro_yevropu/istoriya_yevropejskogo_soyuzu/ yevropejski_cinnosti/
4. Каргалова М. Европейская социальная модель: содержание и перспективы. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.Lawvinrussia.ru>
5. Пилипенко А. Н., Литвиненко Н.И. Украинская ментальность в координатах исследовательской программы Г. Хофстеда // Економічний вісник. 2015. №2. С. 9-19.
6. Європейські цінності і Україна, [Електронний ресурс]. URL: <http://newzz.in.ua/main/1148865159-yevropejski-cinnosti-i-ukrayina.html>
7. Достойный труд: Доклад генерального директора // Международная конференция труда, 87-я сессия. Женева: МБТ, 1999. 106 с.
8. Гідна праця: імперативи, українські реалії, механізми забезпечення : монографія / [А. М. Колот, В. М. Данюк, О. О. Герасименко та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. А. М. Колота. К. : КНЕУ, 2017. 500 с.
9. Молчанов А. Концепция достойного труда и проблемы ее реализации. К 90-летию Международной организации труда. [Електронний ресурс]. URL: <http://hr-portal.ru/artic-le/koncepciya-dostoynogo-truda-i-problemy-ee-realizacii-k-90-letiyu-mezhdunarod-noy-organizacii>.
10. Вітер В. І. Гідна праця як засіб боротьби з бідністю та безробіттям в умовах четвертої промислової революції // Імперативи та інноваційні механізми забезпечення гідної праці в умовах становлення нової економіки. Зб. тез доповідей учасників. Міжнародна науково-практична конференція. 25-26 квітня 2017 р. К.: КНЕУ, 2017. С. 75-77.
11. Прохоров О. Європейські цінності [Електронний ресурс]. URL: Режим доступу: <http://h.ua/story/29888/>